

Pla de contingència de Gènere. Crisi sanitària Covid-19

Març – Abril del 2020

Direcció de Serveis de Gènere i Polítiques del Temps

Gerència Municipal

Ajuntament de
Barcelona

Índex

1. Presentació	1
2. Prioritats de gènere en la gestió d'emergència.....	3
2.1. La necessitat de tenir dades desagregades	3
2.2. Alerta màxima entorn a les violències masclistes	5
2.3. Urgència econòmica de gènere i la visible crisi de les cures.....	6
2.4. Crisi sanitària i de salut de les dones.....	8
3. Propostes organitzatives.....	10
4. Propostes d'actuacions urgents.....	12
4.1. Econòmic: laboral i de cures.....	12
4.2. Violències masclistes	14
4.3. Salut	16
4.4. Habitatge	18
4.4. Mobilitat	19
4.6. Àmbit cultural, comunitari, educatiu i social.....	20
5. Bibliografia	21

01

1. Presentació

Aquest **Pla de Contingència de Gènere per a la Crisi Sanitària pel COVID-19 (PCG-COVID-19)** té l'objectiu de ser **un mapa d'actuació urgent per a integrar la perspectiva de gènere en totes les accions** derivades de la gestió de l'emergència. Aquesta situació, arran l'expansió del COVID19 en la nostra ciutat i arreu, fa necessària la revisió del context actual, de les mesures urgents i de les propostes de la futura post crisi des d'una perspectiva de gènere amb la màxima celeritat possible.

La literatura experta explica les implicacions negatives i les negligències de deixar de banda la perspectiva de gènere com a prioritat a tots els àmbits polítics – internacionals, nacionals i locals – en les respostes de brots de malalties. És fonamental reconèixer fins a quin punt aquestes emergències afecten a dones i homes de forma diferent. S'han de mostrar els efectes per a salut i la vida en diferents persones i comunitats per dissenyar i implementar polítiques i intervencions efectives i equitatives.

El present document es centra en la **situació actual i les actuacions urgents** de gestió de la contingència, i per tant, no es plantegen encara elements a tenir en compte un cop superat l'estat d'alarma decretat pel Govern de l'Estat espanyol. El PCG-COVID-19 tot i que es basa en la realitat i les necessitats de la ciutat de Barcelona, segueix les vuit recomanacions de les Nacions Unides per integrar una necessària perspectiva de gènere en una resposta efectiva al COVID-19. Aquestes són:

1. Garantir la disponibilitat de dades desagregades per sexe, incloses les diferents taxes d'infecció, els impactes econòmics diferencials, la càrrega assistencial diferencial i la incidència de les violències masclistes i l'abús sexual, entre d'altres.
2. Incorporar les dimensions de gènere en les plans de resposta i els recursos pressupostaris així com integrar l'experiència de gènere en els equips de resposta.
3. Proporcionar un suport prioritari a les dones en les primeres línies de resposta: millorant l'accés a equips de protecció personal i d'higiene menstrual adequades per a treballadores i cuidadores sanitàries i arranjaments de treball flexibles per a persones amb càrrega de cura.

4. Garantir la igualtat de veu de les dones en la presa de decisions en la resposta i la planificació d'impactes a llarg termini.
5. Assegurar que els missatges de salut pública s'adrecin adequadament a les dones, incloses les més marginades.
6. Desenvolupar estratègies de mitigació que orientin específicament l'impacte econòmic del brot en les dones i fomentin la seva resiliència.
7. Protegir els serveis essencials de salut per a dones i nenes, inclosos els serveis de salut sexual i reproductiva
8. Prioritzar els serveis de prevenció i resposta a la violència de gènere a les comunitats afectades per COVID-19.

Així el PCG-COVID-19 comença amb un apartat on es presenten els **àmbits prioritaris de gènere** en la gestió de l'emergència del COVID-19 en forma de diagnosi:

- la necessitat de dades desagregades i la incidència del COVID-19 a la ciutat de Barcelona;
- la situació econòmica tant del mercat laboral com la crisi de les cures;
- Les violències masclistes;
- i aspectes de salut i gènere.

I un **segon bloc** que és el pla d'acció amb propostes d'actuacions concretes que també s'estructura en dos àmbits diferenciats:

- un que tracta aspectes interns de l'Ajuntament i
- un altre sobre polítiques i actuacions concretes.

Aquest darrer busca tenir present les dones en la seva **diversitat i posant l'accent en les necessitats específiques de les dones** en situació de pobresa i precarietat, les dones grans, les famílies monomarentals, les dones en situació de violències masclistes, les lesbianes i les trans, les treballadores de la llar i les cures, les treballadores del sector servei i els hotels, les treballadores del sector sanitari, les treballadores dels supermercats i les migrades en situació administrativa irregular.

Les àrees que es tracten són les següents:

- Econòmica: laboral i de cures
- Violències masclistes
- Salut
- Habitatge
- Mobilitat
- Àmbit cultural, comunitari, educatiu i social.

La primera versió d'aquest pla és del 27 de març. És un document actualitzat en diverses ocasions en les que s'ha posat al dia en funció del grau d'implementació de les actuacions per part de l'Ajuntament de Barcelona o les institucions competents en cada matèria. La posada en marxa de moltes d'aquestes actuacions s'està estudiant. Hi ha documents de treball intern que mostren els avenços.

02

2. Prioritats de gènere en la gestió d'emergència

2.1. La necessitat de tenir dades desagregades

Tal i com apunten les Nacions Unides una bona gestió de crisi requereix de dades desagregades sexe. Tot i que aquestes han trigat a arribar per part de les diferents administracions públiques, des de fa un parell de setmanes **l'Agència de Salut Pública de Barcelona** ha posat les dades desagregades per sexe a disposició de la ciutadania de **manera fàcil i accessible**, i actualitzaa diàriament, a la següent pàgina web **Com afecta COVID-19 a la Població de Barcelona?**: <https://www.aspb.cat/noticies/covid19aldiabcn>. A continuació es presenten dades a data de 22 d'abril:

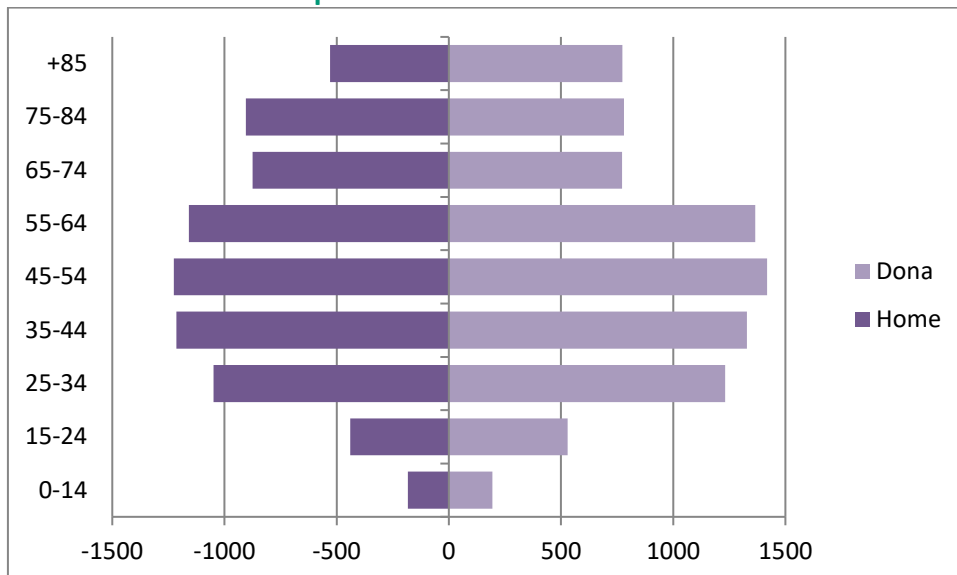
Casos diagnosticats

Taula de casos acumulats per sexe

	Homes	Dones	Total
<i>Casos acumulats</i>	5025	6437	11462

Les dones estan més afectades d'entre els casos diagnosticats, representant un 56%, mentre que els homes són el 44%.

Gràfic de la distribució per sexe i edat dels casos

Font: Registre COVID-19, Departament de Salut, Generalitat de Catalunya

En les edats més joves i més grans les dones tenen més afectació de casos diagnosticats, destacant especialment la franja de més de 85 anys. En les edats compreses entre el 45 i 84 anys, es reporten més casos d'homes que de dones.

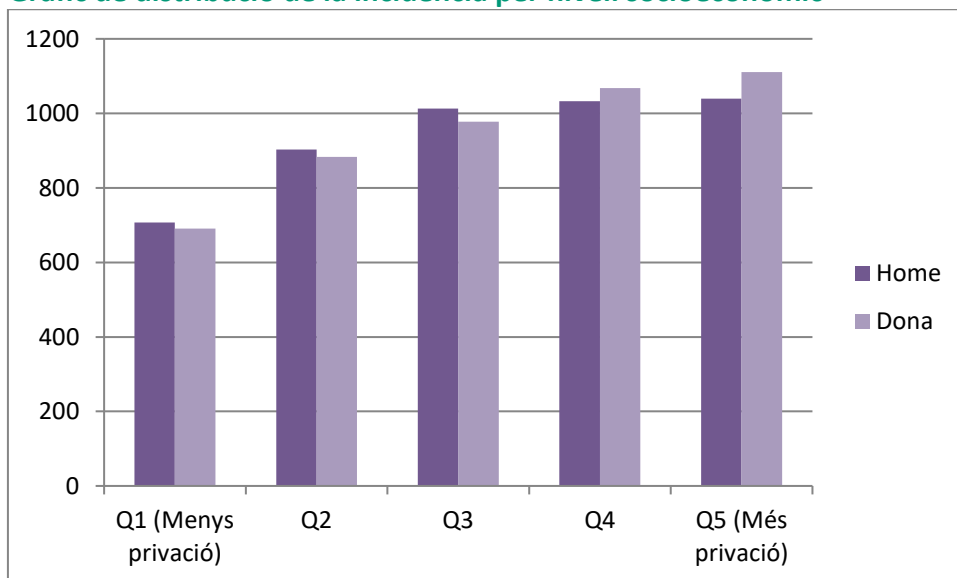
Incidència per 100.000 habitants

Taula de la incidència acumulada per sexe

	Homes	Dones	Total
Casos acumulats	631	732	684

En proporció a la quantitat de població, la malaltia té una incidència més gran (16%) en les dones que en els homes.

Gràfic de distribució de la incidència per nivell socioeconòmic

Font: Registre COVID-19, Departament de Salut, Generalitat de Catalunya.

Quant a nivell socioeconòmic s'aprecia que hi ha més diferència entre l'afectació a homes que a dones en les situacions de més privació material que no en les situacions més benestants. És a dir, la bretxa entre dones i homes s'accentua en la pobresa.

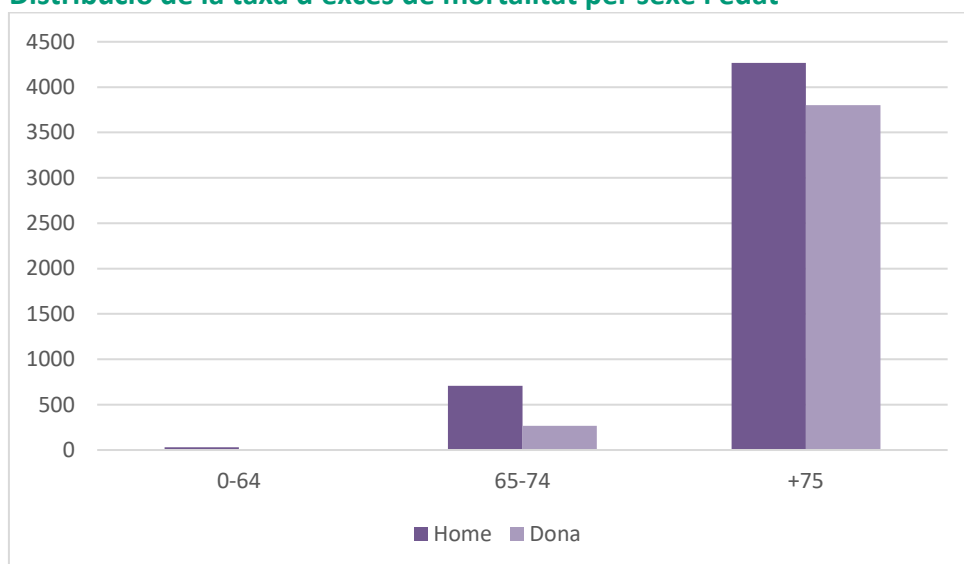
Mortalitat

Taula d'excés de mortalitat acumulada per sexe

	Homes	Dones	Total
Casos acumulats	1229	1416	2645

Quant a excés de mortalitat -morts observades menys morts esperades- ha afectat més a les dones que als homes. Les dades del darrer dia actualitzat (15 d'abril) reporten 34 dones mortes per 13 homes.

Distribució de la taxa d'excés de mortalitat per sexe i edat

Font: Registre COVID-19, Departament de Salut, Generalitat de Catalunya.

La COVID-19 és molt més letal en edats avançades i en aquestes destaquen les dones (un 28% mes). En la franja d'edat anterior (64-74) els homes dupliquen les dones en defuncions.

2.2. Alerta màxima entorn a les violències masclistes

Amb l'objectiu de reduir l'expansió del COVID-19, l'Estat espanyol va decretar l'estat d'alarma el passat 14 de març¹. **La imposició de limitacions de circulació ciutadana i el confinament per tota la societat pot suposar un augment de les violències masclistes.** Les tendències d'altres països afectats, com Itàlia i Xina², ho certifiquen després de registrar un augment en els seus nivells de violència contra les dones.

¹ Real Decreto 463/2020, de 14 de marzo, por el que se declara el estado de alarma para la gestión de la situación de crisis sanitaria ocasionada por el COVID-19: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2020-3692>

² <https://www.elmundo.es/papel/historias/2020/03/08/5e64bd95fc6c8345668b4662.html>

A l'Estat espanyol, les dades dels Jutjats de Violència sobre la Dona demostren que en períodes de convivència més prolongats, -com per exemple durant les vacances estivals-, les situacions de violència masclista s'aguditzen. Els moments de crisi econòmica, que dificulten materialment les separacions i divorcis, també contribueixen a augmentar i perpetuar aquestes situacions de violència.

Aquestes tendències semblen indicar que **l'actual crisi sanitària es pot traduir en un augment dels casos de violència masclista, ja que ve acompanyada d'un període de convivència intensiva de 24 hores diàries -que es pot allargar setmanes-, i d'una crisi econòmica que s'agreujarà en els propers mesos.**

En aquest context, les **dones en situació d'aïllament domiciliari**, sigui per indicació de les autoritats sanitàries, o per aplicació de la limitació de circulació i accés a espais públics conforme al Reial decret 463/2020, **veuran dificultat o impossibilitat l'accés als mitjans habituals de comunicació i denúncia de situacions de violència masclista.**

Aquesta realitat es pot veure **agreujada en perfils amb més dificultats d'accés a recursos**, o en persones que necessiten acompanyament o mesures per assegurar l'accessibilitat universal (ex: dones grans que conviuen amb el seu agressor i no tenen accés a les xarxes socials, ni recursos i competències digitals; dones amb discapacitat; dones en situació de pobresa i/o precarietat que no tenen accés a Internet o a dispositius telemàtics/virtuals; dones estrangeres o en situació administrativa irregular, etc ...)

Com s'ha exposat, el risc de patir situacions de violència masclista augmenta en l'àmbit privat. Tanmateix, cal tenir en compte que **l'espai públic també pot esdevenir i/o pot ser percebut com un espai insegur** per moltes dones que treballen en serveis essencials o que, encara, es veuen obligades a treballar presencialment (personal sanitari, cambreres d'hotel, treballadores de residències de gent gran,...). **La limitació de la circulació ciutadana com a conseqüència del confinament, ha buidat els carrers de gent i impedeix el control-vigilància de la comunitat que sovint obstaculitza o minimitza el risc de patir situacions de violència masclista a l'espai públic.**

Finalment, és important remarcar altres manifestacions de violència masclista que també poden augmentar en aquest període de crisi sanitària: la **violència cap a filles i fills en casos on la custòdia és compartida o que, per motius d'aïllament per contagi de la mare, es resol que les filles i fills han d'estar amb el pare/agressor**³.

2.3. Urgència econòmica de gènere i la visible crisi de les cures

Tot i que les dades existents desagregades per sexe mostren que la mortalitat del COVID-19 és superior per als homes que per a les dones, les dones són la majoria de les treballadores que estan en la primera línia per frenar la malaltia. A excepció de les forces i cossos de seguretat i prevenció, les dones **composen gran part de les plantilles** sanitàries, farmacèutiques, de neteja, socials i d'atenció a les persones, de cures i són la majoria del personal en supermercats i botigues. **Això indica que, tot i que les dones potser són lleugerament més resistents al**

³ <https://www.ccma.cat/324/custodia-compartida-i-coronavirus-a-barcelona-els-menors-estaran-amb-un-sol-progenitor/noticia/2998620/>

COVID-19, tenen més possibilitats de contagi i es troben més exposades al virus per les seves activitats laborals. A més, aquestes treballadores continuen tenint responsabilitats domèstiques i familiars molt més elevades en aquest context de crisi sanitària.

Les activitats remunerades s'estan aturant arran l'emergència del COVID-19, però **les cures i l'atenció a les persones s'incrementen de manera exponencial.** Les dones porten a terme **tres vegades més treballs domèstics i de cures en el món,** i en aquesta situació de tancament d'escoles, instituts i universitats aquestes tasques es disparen i venen a incrementar, sobre tot, les càrregues femenines. **La crisi de les cures en la nostra societat es fa visible i es constata de manera clara en aquesta emergència sanitària. L'economia monetària és sostinguda més que mai per l'economia domèstica i de les cures no remunerada, invisible i portada a terme sobre tot per les dones.** El sector professional que pot realitzar feines en modalitat de teletreball ha de compatibilitzar-les amb la cura a les criatures, les persones depenents i l'atenció a possibles casos positius o altres malalties. Les treballadores en els sectors essencials també han de continuar harmonitzant les seves tasques remunerades en situació d'emergència on la mobilitat és difícil amb els treballs domèstic i de cures. **Totes les mesures econòmiques que es preguin d'urgència i de sortida d'aquesta crisi no poden obviar la relació estreta existent entre aquestes dues economies.**

Els ERTOS, el tancament forçat d'empreses, la limitació d'activitats econòmiques tenen un **impacte negatiu** en tota la societat i especialment per a les treballadores més vulnerables, les més precàries i les informals entre les que es troben en la seva majoria les dones. Per al conjunt de les dones confinades en les seves llars, que han de desenvolupar les seves ocupacions des de les seves cases, la seguretat respecte al COVID-19 és més elevada, però les exigències laborals poden no aturar-se o fins i tot s'incrementen en la urgència. A la vegada, s'han de portar a terme tasques de cura, d'atenció a les persones depenents, d'escolarització, de neteja i de provisió d'àpats de forma constant.

Cal tenir en compte que les mesures de contingència que es preguin ara **no comportin una pitjor recuperació a mig-llarg termini per les dones.** Hi ha estudis que demostren que en el cas de l'Ebola a l'Àfrica Occidental, tot i que l'afectació econòmica de l'epidèmia va ser similar pel conjunt de la població, un cop superada els homes van recuperar el seu nivell d'ingressos més ràpidament que les dones.

És útil recordar les conseqüències de la crisi financera i econòmica que va esclatar el 2008. En aquella ocasió, la crisi va afectar més en un inici a homes (perquè els sectors més afectats estaven més masculinitzats, com la construcció o l'automoció) i a mesura que es van produir retallades en el sector públic, les persones que van patir més acomiadaments van ser les dones, per ser-ne elles la majoria de les persones que hi treballen. A més, els homes van variar poc els seus usos del temps, mentre que les dones els van modificar en major mesura, augmentant el temps dedicat a la cura i per contra disminuint el temps personal disponible. Les retallades dels recursos públics van provocar una translació de funcions de l'estat a les "unitats familiars", bàsicament a les dones. **Per tant, la crisi les va afectar com a treballadores remunerades, com a cuidadores no remunerades, i també com a usuàries intensives de serveis públics.**

A Catalunya només la primera setmana d'estat d'alarma (16 a 22 de març) hi ha més de 210.000 persones afectades per ERTOS, el que suposa que un 6% de les persones ocupades de Catalunya entrarà en llistes de l'atur com a conseqüències d'un ERTTO.

D'altra banda, s'han denunciat pràctiques abusives en algunes empreses vinculades a l'àmbit social, força feminitzat: *"Diverses empreses del lleure educatiu que treballen per la Generalitat estan impulsant expedients de regulació temporal d'ocupació, malgrat que el Govern ha decidit seguir abonant les quantitats corresponents als salaris d'aquest àmbit. En concret, aquestes mesures afecten a diverses treballadores i treballadors de menjador i cuina"* (Intersindical-CSC, 20/03/20).

La situació actual està tenint un important impacte en les persones afiliades al **règim especial de treballadors/es autònoms/es de la seguretat social**. Segons el Departament d'Estadística el 4rt trimestre de 2019 al règim d'autònoms de la seguretat social, a Barcelona, hi havia 124.905 persones (11% del total de persones afiliades a la seguretat social). Segons dades de l'Idescat per Barcelona, el nombre de persones en el règim d'autònoms al municipi de Barcelona, a desembre de 2019, era de 74.304 homes i 46.391 dones. **És a dir, les dones suposen el 38,44% del total de persones autònomes, dada que s'ubica per sobre de la mitja del conjunt de Catalunya.**

A més, previsiblement la situació d'emergència sanitària afectarà molt més els contractes precaris de **parcialitat i temporalitat**, que són signats en major proporció per dones. Preocupant també és la situació de les **treballadores de la llar i les cures**, pel que fa la seva salut per l'exposició al COVID-19 i també per als seus drets laborals. Moltes d'elles no estan donades d'alta en la seguretat social, i sense dret a l'atur, si són acomiadades no cobraran cap mena de prestació. Així mateix, cap de les mesures anunciades pel Govern central les beneficiarà: ni la prestació per cessament d'activitat per a les persones autònomes, ni les mesures per afavorir ERTOS.

El tancament de les escoles deixa en una situació d'acomiadament o precarietat laboral a milers de **treballadores de les empreses de lleure i menjadors**, sector molt feminitzat. També es veuen afectats els serveis de **vetlladores, tècniques en educació infantil (TEI) manteniment i neteja**, controlats per empreses privades i totes les **treballadores del sector serveis i dels hotels, cambres de pis incloses**.

Per contra, el coronavirus **també ha generat llocs de treball**: ha augmentat la demanda d'infermeres, teleoperadores sanitàries, i de persones que tinguin cura de les criatures; també de neteja del transport públic.

2.4. Crisi sanitària i de salut de les dones

Més enllà de la predominança de les dones en les professions de sanitàries de les aspectes sanitàries directament vinculats al COVID-19 ja tractats en punts anteriors, en termes de **salut**, altres emergències sanitàries semblants han mostrat que aquestes situacions produeixen **desviaments de recursos sanitaris que poden tenir una incidència negativa** en les necessitats sanitàries de les dones. Així, en primer lloc, es pot destacar que l'accés a l'atenció sanitària es vegi reduït en el cas de patir altres dolències. Les dones, respecte als homes, tenen una major esperança de vida, pateixen una morbiditat més gran, un pitjor estat de salut, més trastorns crònics i un major risc de patiment psicològic, entre d'altres. En un context com l'actual, **és previsible que la reducció dels serveis per poder fer front a l'emergència sanitària afecti de forma important a les dones** de totes les edats i, per tant, és important poder proveir informació i garantir certa atenció i abordatge.

En l'àmbit de la **salut sexual i reproductiva** i, concretament en el cas d'embaràs, si bé és previsible que es garanteixi l'atenció a les visites obstètriques imprescindibles i al part, és possible que l'accés a cursos pre-part i postpart, als tallers de lactància o a les llevadores per consultes espontànies es vegin alterats. A més, en un moment tan important com és l'embaràs o el postpart, aquestes dones, degut al confinament, no tindran possibilitats de tenir suport familiar i social presencial. Així mateix, **les interrupcions voluntàries de l'embaràs poden veure's afectades pel confinament i per la saturació dels serveis.**

L'angoixa, l'estrès i les sobrecàrregues de treball també tenen un impacte negatiu en la salut de les dones que pateixen un **major risc de patiment psicològic**. La situació actual de confinament, junt amb el fet que les dones són les principals proveïdores de la cura i del treball domèstic, pot tenir conseqüències importants en el seu estat de salut mental. Tant la **sobrecàrrega de treball**, com la **difícil gestió emocional** del confinament i el **risc d'aïllament social** poden afectar a les famílies monomarentals i especialment a les dones grans que viuen soles, ja que com a col·lectiu de risc, encara han d'adoptar majors mesures de precaució. S'ha de vetllar perquè hi hagi una resposta institucional a aquesta realitat lluny d'un augment de les receptes d'ansiolítics i antidepressius.

També en l'àmbit de la **salut mental**, caldrà veure si el confinament a les llars suposa a curt termini un **augment de les addiccions**. I en relació amb això, cal tenir present el foment dels **hàbits saludables**. Si bé en situació normal, les dones consumeixen més fruita i verdura que els homes, en l'actual situació d'aïllament, és possible que es surti menys a comprar i es redueixi el consum de producte fresc. Així mateix, pot augmentar el sedentarisme i si la pràctica esportiva ja és inferior per les dones que pels homes en tots els trams d'edat, el confinament encara la pot reduir més.

03

3. Propostes organitzatives

El Decret d'alcaldia de 14 de març de 2020, d'establiment de mesures preventives, de protecció i organitzatives amb motiu del virus COVID-19 ha suposat que des de l'Ajuntament de Barcelona s'adoptin un seguit de mesures organitzatives i preventives destinades a la protecció de les persones a través de la contenció del risc de contagi i a assegurar la continuïtat dels serveis municipals, amb lògica prioritització dels serveis de caràcter essencial.

En aquest context és fonamental vetllar en tot moment per la salut i el benestar de totes les persones treballadores de l'organització des d'una perspectiva de gènere. **Això implica abordar la situació tenint en compte que la majoria del personal teletreballarà però també que un número important de persones continuarà treballant presencialment.**

Recomanacions per a serveis essencials presencials

- Desagregar les dades per sexe i perfils del personal dels serveis essencials en l'actualització dels plans de contingència.
- Realitzar el test de detecció del COVID-19 a les persones treballadores de tots els serveis essencials.

Es recomana que s'informi sobre els següents elements en relació amb el personal que presta el servei:

Salut física

- **Detecció de situacions de risc** tant per COVID-19 com per situacions conflictives derivades de la situació actual. Especialment en el SAD, CUESB i SGC.
- Garantir la **disponibilitat d'EPIS** especialment per aquelles persones que realitzen atenció presencial directa a la ciutadania i per a les treballadores de la neteja de les instal·lacions municipals.

Salut psicològica

- Donar suport psicològic o emocional a les persones treballadores.

Temps i cures

- Organitzar els temps de treball i les jornades de manera facilitadora de les necessitats actuals de cures.
- Evitar jornades de treball desproporcionades o sobrecarregades.
- Donar suport als treballs de cures que han de realitzar les persones en serveis essencials.

Recomanacions per a serveis en teletreball

Salut física

- Continuar oferint recomanacions sobre com fer teletreball de forma saludable.

Salut psicològica

- Continuar oferint recomanacions sobre la salut psicològica en confinament.
- Donar suport psicològic o emocional a les persones treballadores que viuen situacions d'estrès o angoixa en el desenvolupament de les seves tasques.
- Organitzar reunions d'equip periòdiques i curtes per fer un acompanyament grupal i mantenir la motivació/sentit de pertinença.

Temps i cures

- Organitzar els temps de treball i les jornades de manera que es faciliti les necessitats actuals de cures en un context d'emergència per a tothom.
- Evitar jornades de treball desproporcionades o sobrecarregades i amb horaris poc compatibles amb la vida personal.

04

4. Propostes d'actuacions urgents

4.1. Econòmic: laboral i de cures

a. Coneixement dels impactes de gènere de la crisi

1. Generar dades desagregades per sexe.

Si bé hi ha realitats i conseqüències que encara no es poden mesurar, cal avançar-se i treballar perquè siguin mesurables en el futur des de la perspectiva de gènere. Cal donar la consigna que tots els efectes econòmics, laborals i de precarietat siguin recollits amb dades desagregades per sexe.

2. Consulta a entitats feministes i de dones.

Impulsar consultes directes amb organitzacions de dones sobre la situació de les dones, assegurant que les seves opinions, interessos, contribucions i propostes siguin incorporades en la resposta. Diferents òrgans de l'Ajuntament de Barcelona tenen contacte directe amb actors claus del moviment feminista i de dones.

b. Evitar i pal·liar la destrucció d'ocupació

3. Facilitar l'accés a la informació sobre les mesures ja preses/previstes pel govern central, autonòmic i autonòmic.

Agrupar tota la informació sobre les mesures i les actuacions del govern central, autonòmic i local, gestionar-la i transferir-la a les organitzacions i associacions de dones i de la ciutat. Es podria fer mitjançant els **punts de defensa de drets laborals** o a través **d'atenció telefònica i per mitjans a distància**, combinat amb una **campanya informativa** a través de diferents mitjans tenint en compte diferents perfils.

4. Respectar regulacions d'igualtat de gènere en plecs i contractes públics. Assegurar que el decret per garantir la continuïtat dels contractes públics estableix l'obligatorietat de respectar les regulacions en matèria d'igualtat de gènere.

c. Reduir l'impacte en el treball autònom

5. Ajuda a dones autònomes i reducció de l'IVA en els sectors emprenedors feminitzats. Crèdits específics a interès zero o bé línia de subvencions municipals.

Fixar un ajut específic per a dones autònomes o pertanyents a entitats d'economia social amb participació majoritària de dones (complementària a la de la Generalitat). Aprovació d'una línia específica de subvenció municipal o crèdits a interès zero.

d. Reduir l'impacte en les treballadores de la llar i les cures

6. Centralització de la informació al web de Barcelona Cuida. Tant de prevenció del contagi, com sobre drets laborals. Fer del Barcelona Cuida l'espai de referència per als serveis municipals en aquest àmbit per la derivació de consultes. Afegir-hi un servei telefònic i telemàtic d'assessorament laboral, legal, estrangeria, etc.

7. Assumpció, per part de l'Ajuntament o sol·licitud a una altra administració pública, del cost de la prestació d'atur a la que tindrien dret aquestes dones mentre duri l'estat d'alarma.

En paral·lel, cal reforçar la informació a les persones i famílies contractadores sobre els drets de les treballadores de la llar. Per exemple, fent difusió de la guia de l'Ajuntament "Cuidem qui ens cuida, és de justícia!".

e. Treball informal i precarietat

8. Mesures de manteniment de la renda adreçades a dones que treballen en l'economia informal o en condicions precàries.

- Renda garantida⁴, subsidis o crèdit a interès zero per a treballadores informals. O bé
- **Possibilitats de reducció despesa** (escoles bressols i centres esportius).
- Càrrega de diners extres a totes les targetes alimentàries.
- Complement de les quanties i dels perfils d'accés a les targetes de beques menjador.

9. Reducció de la despesa de les dones i les seves famílies: mobilitat, subministraments, hipoteques, alimentació, etc. Reducció de despeses de la mobilitat vinculada al treball o a les necessitats de cura. Reducció de preu o gratuïtat del transport públic.

f. Suport al moviment feminista

10. Donar suport econòmic a les entitats feministes i de dones. Aquestes entitats estan duent a terme l'atenció a dones i persones vulnerables de la ciutat i hauran de fer front a l'impacte de la situació actual. A més, són entitats altament feminitzades. Per tant, s'haurien de generar mecanismes de suport, fàcils i àgils en la seva gestió, pel sosteniment de les entitats i el manteniment de la seva activitat.

⁴ Mesura recollida al manifest de Ca la Dona. https://caladona.org/wp-content/pujats/2020/03/Manifest-Caladona-Covid19_baixa.pdf

g. Marc competencial

11. En el cas de mesures que no siguin competència de l'Ajuntament, instar les administracions competents a:

- a. Protegir les treballadores de la llar i les cures (moltes d'elles d'origen migrat), que es troben enquadrades en un sistema especial de la llar dins el règim general de la Seguretat Social.
- b. Prestació extraordinària per a les persones que estiguin atenent població de risc o persones afectades a casa.
- c. Permís retribuït o prestació per a totes les treballadores que tenen al seu càrrec menors de fins a 16 anys, persones dependents, persones amb discapacitat, etc., fins al segon grau de consanguinitat o afinitat, que per raons d'edat, accident o malaltia siguin dependents.
- d. Prohibició de tots els acomiadaments de treballadores afectades per COVID-19, en confinament o que es trobin en l'exercici de qualsevol dret fonamental per la cura de fills/es i persones dependents.
- e. Exempció del pagament de la quota d'autònoms i cobertura econòmica per a totes aquelles persones autònomes que no puguin desenvolupar les seves tasques laborals per motius de confinament, malaltia o per fer-se càrrec de terceres persones afectades directament o indirectament pel virus.
- f. Sol·licitud de regulacions que possibilitin vies per atendre i cuidar a criatures i persones dependents a partir d'un fons d'ajudes extraordinàries.

4.2. Violències masclistes

a. Sensibilització i accés a la informació

1. Garantir que les estadístiques municipals sobre serveis d'atenció, recuperació i acompanyament, així com les possibles denúncies i/o trucades a diferents telèfons d'atenció per violències masclistes, es recullin i tinguin un seguiment específic.

2. Fer cartells divulgatius amb informació sobre els serveis que ofereix l'Ajuntament de Barcelona en matèria de violència masclista i distribuir-los entre els comerços que romanen oberts durant aquesta crisi del COVID-19 (farmàcies, establiments d'alimentació, pipicans per gossos, CAPs i hospitals, i parades de bus i metro).

3. Pel que fa concretament als comerços, seria interessant tenir la complicitat de les persones que encara estan de cara al públic per a que puguin transmetre aquesta informació si alguna dona la sol·licita. Per tant, caldria fer un fulletó amb tota la informació per les persones treballadores que romanen de cara al públic i que poden ser agents claus per proveir la informació sobre els serveis de violència masclista de l'Ajuntament de Barcelona.

4. Es pot plantejar que **comerços com les farmàcies facilitin ajuda a través d'un codi a les dones en situació de violència.**⁵
5. **Establir una línia de Whatsapp perquè les dones puguin demanar ajuda.** Es tracta d'una via directa i segura. Directa, perquè s'estableix una connexió immediata entre la dona en situació de violència i els serveis especialitzats. I segura perquè la dona ho pot fer des de casa seva, però sense deixar rastre: pot esborrar la conversa perquè l'agressor no ho vegi, no implica haver de parlar i que et pugui sentir (com sí que succeeix amb el telèfon).
6. **Fer anuncis amb la informació sobre els serveis d'atenció de violència masclista a BTV i a la ràdio** (per exemple, Catalunya Ràdio, o a les ràdios que hi ha a alguns districtes).
7. **Posar un anunci amb el telèfon d'atenció a la violència masclista a automòbils de l'Ajuntament que segueixen en funcionament** (camions de les escombraries, parcs i jardins...), **als taxis i al transport públic** (metro i bus). També es podria facilitar un **fulletó informatiu a conductors/es** d'aquests transports perquè puguin ser agents de detecció i derivació de situacions de violència masclista.
8. **Fer una campanya de difusió per xarxes socials** (Twitter, Facebook i Instagram) **amb la informació sobre els serveis d'atenció de violència masclista que ofereix l'Ajuntament de Barcelona.**
9. El confinament social no ha de traduir-se en aïllament social. És per això que es fa necessari activar xarxes de suport mutu i de vigilància comunitària. Per aconseguir-ho es proposa fer una **campanya específica orientada a enfortir les xarxes de solidaritat comunitàries per poder detectar casos de violència masclista en situació d'aïllament.** Aquesta seria una forma de responsabilitat comunitària en la prevenció de les violència masclistes, que es treballaria en conjunció amb la responsabilitat dels poders públics, i per tant seria una mesura de coproducció de polítiques públiques entre la comunitat i l'administració pública.
10. **Fer una campanya específica d'informació orientada a les dones estrangeres**, en la qual s'informi que si la dona que està patint violència és estrangera en situació irregular, ha de conèixer la possibilitat de sol·licitar la targeta temporal per raons excepcionals. Aquesta informació pot ser un punt dins els cartells que es facin arribar als comerços o que es pengin en els vehicles públics, així com també es pot incorporar en els anuncis que es produeixin per televisió o ràdio.
11. **Garantir l'accessibilitat universal de tots els recursos i materials que es difonen.** (De moment, l'Ajuntament de Barcelona ha elaborat i difós informació en diferents idiomes: català, castellà, anglès, francès, àrab, urdú i xinès).
12. **Difondre l'aplicació mòbil impulsada pel govern estatal @AlertCops** per tal que les dones puguin denunciar casos de violència masclista a través d'aquesta app.

⁵<https://www.ultimahora.es/noticias/nacional/2020/03/19/1150003/coronavirus-mascarilla-clave-para-victimas-violencia-masclista.html>

13. Fer una **campanya específica de sensibilització i prevenció de la violència cibernètica o ciberviolència (ciberassetjament, sexpredding...)**. Informar de què difondre fotos amb contingut sexual d'una/es altra/es persona/es sense el seu consentiment és un acte violent i denunciabile.

14. **Preveure ajuts econòmics i/o fer una campanya específica per assessorar i difondre materials amb recursos als que es poden acollir les persones que exerceixen la prostitució**, i que no estan vinculades a la Unitat municipal contra el Tràfic d'Éssers Humans i han quedat al marge de les mesures econòmiques i socials que ha decretat l'Estat espanyol.

b. Abordatge

15. Garantir que la dotació de recursos, tant humans com materials, per assegurar l'atenció d'urgències a la violència masclista és suficient. Això implica que hi hagi el **personal necessari** tant per atendre telefònicament, com presencialment, com a nivell residencial.

16. Un cop es detecta un cas de violència masclista, aquest en principi ha de seguir els mateixos canals que l'Ajuntament ofereix quan no s'està en situació de crisi sanitària. Tot i així, s'ha de poder **garantir un abordatge que respecti al màxim les recomanacions sanitàries** davant del COVID-19. Per exemple, establir un conveni amb hotels per tal que algunes habitacions es puguin destinar a allotjar dones en situació de violència, així com els seus fills i filles quan en tingui.

4.3. Salut

a. Exposició al virus

1. **Elaboració de cartells i díptics amb consells sobre el COVID-19 per a treballadores de la llar.**

2. **Difondre aquests cartells i díptics a través d'entitats com Sindillar i empreses proveïdores de personal de cures.**

3. **Garantir** que en aquells serveis finançats o contractats per l'**Ajuntament** (SAD, neteja oficines municipals, ...) es facin arribar **equips de protecció individual (EPIs) adequats** a les treballadores de la cura, ja siguin internes o treballadores d'atenció domiciliària en diversitat de modalitats.

4. **Incidir en l'adopció de mesures de protecció de la salut en les famílies que tenen treballadores de cura** de les seves persones grans a través de:

- Difusió dels díptics plantejats a la mesura 1 a través d'agències que proveeixen persones per aquests serveis.
- Identificació de les famílies que tenen persones contractades mitjançant el règim de la llar amb la col·laboració de la seguretat social. Enviament del díptic a domicili.
- Cartelleria i díptics a les botigues dels barris on sabem que hi ha més dones que treballen en règim d'intermes.

5. **Oferir informació** en mesures de protecció i drets al **web municipal de Barcelona Cuida**. Penjar els materials de difusió anteriors al web.

6. Incorporar nous canals a l'estratègia de difusió habitual dels missatges relatius a les mesures de prevenció. Les dones migrades sovint utilitzen ràdios locals del seu context cultural i xarxes socials.

b. Salut sexual i reproductiva

7. Facilitar cursos prepart i postpart online amb possibilitat de fer xarxa i contacte amb altres dones:

- Si no hi ha temps: fer un banc de recursos online al que s'hi pugui accedir mitjançant diferents webs institucionals i generant mecanismes de xat dinamitzat per una llevadora, una obstetra, etc.
- Col·laborar amb l'**Associació Catalana de Llevadores** perquè puguin donar suport a la construcció i dinamització del banc de recursos.

8. Col·laborar amb la tasca que ja està fent l'Associació de Drets Sexuals i Reproductius: difondre des dels mitjans municipals els seus números d'atenció telefònica i Whatsapp per a consultes de tot tipus sobre IVEs i salut sexual i reproductiva.

9. Línia jove per a IVEs i campanya de comunicació específica a través dels canals de comunicació de joventut i en col·laboració amb el CJAS o entitats semblants.

c. Suport emocional i psicològic

10. Suport municipal a les línies telefòniques gratuïtes d'atenció i emergència psicològica urgent (per abordar crisis d'ansietat, pànic, etc.) amb formació en perspectiva de gènere.

11. Facilitar un decàleg sobre com fer front a l'aïllament des del punt de vista de la salut física/mental/emocional: consells de moviment, d'alimentació, etc. O bé fer un banc de recursos online. Existeixen moltes guies i recomanacions, potser caldria posar-hi ordre i filtrar-ho amb perspectiva de gènere.

12. Dur a terme una campanya de comunicació i sensibilització sobre l'especial incidència i les dificultats afegides del **confinament** per les persones que tenen trastorns de **salut mental**.

d. Provisió de cures

13. Ajuts econòmics per cobrir despeses de canguratge per les dones professionals de sectors feminitzats que han de seguir treballant presencialment. A Itàlia s'ha establert un ajuda de 600€ mensuals per cobrir les despeses de cura a infants i persones grans per les famílies que han de continuar treballant⁶.

14. Desenvolupament de l'actuació Barcelona Des de Casa.

⁶<https://www.lainformacion.com/mundo/coronavirus-cheques-cuidar-hijos-italia-ayuda-economica/6550344/>

4.4. Habitatge

0. Prohibició dels desnonaments en tots els supòsits.

1. Realització d'una campanya divulgativa/informativa des de l'Ajuntament de Barcelona per tal de socialitzar les mesures que l'Estat espanyol està decretant en matèria d'habitatge facilitant, així, l'accés a aquesta informació a una major part de persones.

a. Lloguer

2. Suspensió del pagament dels lloguers del parc d'habitatge públic de l'Ajuntament de Barcelona, tal com s'està demanant des de part del teixit comunitari (<https://suspensionalquileres.org/>).

3. Ajudes financeres a inquilins i inquilines sense ingressos perquè han perdut la feina.

4. Mediació per part de l'Ajuntament de Barcelona amb persones arrendadores per a que s'adaptin als i les inquilines amb problemes d'ingressos.

5. Ajudes per al pagament del lloguer per col·lectius vulnerables (monomarentals, immigrants, persones grans, llars amb rendes baixes, llars on tots els membres són a l'atur, etc.). Aprofitar el superàvit d'exercicis anteriors de l'Ajuntament de Barcelona per a adoptar mesures de suport a aquests col·lectius vulnerables en matèria d'habitatge, tal com habilita el RDL 11/2020, de 31 de març, pel qual s'adopten mesures urgents complementàries en l'àmbit social i econòmic per a fer front a la crisi sanitària del coronavirus.

b. Hipoteques

6. Instar a les administracions competents a declarar una suspensió del pagament d'hipoteques de les persones que s'han vist afectades per un ERO o ERTD arrel de la crisi d'emergència sanitària.

7. Ajudes financeres a persones amb hipoteques sense ingressos perquè han perdut la feina.

8. Mediació per part de l'Ajuntament de Barcelona amb les entitats financeres per a que s'adaptin a les persones amb problemes d'ingressos.

9. Ajudes per al pagament d'hipoteques per a col·lectius vulnerables (monomarentals, immigrants, persones grans, llars amb rendes baixes, llars on tots els membres són a l'atur, etc.).

c. Subministraments

10. Suspensió de pagament dels subministraments de llum, aigua i gas pels col·lectius en situació de pobresa estructural o derivada de la crisi actual d'emergència sanitària.

11. Ajuts en el pagament dels subministraments de llum, aigua i gas per les persones que han perdut la feina arrel de la crisi actual d'emergència sanitària.

d. Emergència habitacional

12. Implementar les recomanacions de l'Ajuntament de Barcelona, per garantir la perspectiva de gènere en els equipaments específics per a persones sense llar en l'emergència COVID-19.

13. Solucions habitacionals d'urgència per a dones que pateixen violència masclista. Establir un conveni amb hotels per tal que algunes habitacions es puguin destinar a allotjar dones en situació de violència, així com els seus fills i filles quan en tingui. D'aquesta manera no es donaria una sobreocupació en els recursos habitacionals existents.

4.5. Mobilitat

1. Permetre el desplaçament de dones de dues en dues en la mobilitat a peu en determinades circumstàncies.

2. Fomentar l'ús de les bicicletes per a desplaçaments quotidians. Facilitar que puguin carregar-se al transport públic en qualsevol horari.

3. Mesures en el transport públic:

- Valorar l'augment de la freqüència de metro i bus urbans, a fi de disminuir la densitat.
- Obertura automàtica de les portes sense necessitat d'activar-la manualment.
- Aturada a totes les parades de bus sense necessitat de pitjar el botó de "Parada sol·licitada".
- Permetre l'aturada de busos entre parades a demanda.

4. Al Nit Bus, ampliar l'aturada a demanda per a qualsevol dona en qualsevol punt del trajecte, ja que durant el confinament, els carrers són encara més inhòspits que en la normalitat. La baixada de demanda d'aquest servei hauria de facilitar que la universalització de l'aturada a demanda per a totes les dones no afectés a la qualitat del servei.

5. Mesures de compensació de títols no utilitzats com, per exemple, allargar la validesa de les targetes que s'estan esgotant durant el període de confinament.

6. Permetre que dues persones de la mateixa unitat familiar o amb padró coincident viatgin al mateix cotxe si és amb motiu justificat. Pot ser habitual la situació que home i dona de la mateixa unitat vagin a treballar ell amb cotxe i ella amb transport públic. En canvi, podrien fer-ho en el mateix cotxe i ella s'exposaria menys als contagis. Aquesta mesura descongestionaria el transport públic, utilitzat en major mesura per les dones habitualment.

7. Oferir la gratuïtat dels aparcaments dels centres sanitaris per al propi personal del centre.

8. Oferir la gratuïtat dels transport públic per les persones que han de treballar en serveis essencials en el període més restrictiu del confinament.

4.6. Àmbit cultural, comunitari, educatiu i social

1. Garantir un accés universal a les solucions d'educació a distància:

- Posant la programació de BTV a disposició de les necessitats educatives per tal d'accedir a la formació a distància a través de la televisió.
 - Repartint ordinadors o tauletes a les famílies amb més privació material, amb especial atenció a les llars monoparentals.
 - Maximitzant i facilitant la cobertura i l'accés de la xarxa wifi municipal.
 - Instant a les operadores de telefonia a oferir dades il·limitades a través de les línies de telèfon mòbil per a facilitar l'accés educatiu.
2. **Oferir suport a les xarxes de cura comunitàries.** Ja sigui a les escales de veïnat o als barris.
 3. **Donar suport a les iniciatives de col·lectius feministes i de dones.**

05

5. Bibliografia

Afecta el coronavirus el règim de visites i les custòdies compartides de menors? (20 de març de 2020) Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals. <https://www.ccma.cat/324/custodia-compartida-i-coronavirus-a-barcelona-els-menors-estaran-amb-un-sol-progenitor/noticia/2998620/>

Asociación de Ciencias Ambientales. (2018). *Pobreza energética en España 2018. Hacia un sistema de indicadores y una estrategia de actuación estatales*. Madrid. <https://niunhogarsinenergia.org/panel/uploads/documentos/informe%20pobreza%20energ%C3%A9tica%202018.pdf>

Asociación de Ciencias Ambientales (2016). *Pobreza, vulnerabilidad y desigualdad energética. Nuevos enfoques de análisis*. Madrid. https://www.ecestaticos.com/file/45aae51d7181a4dd96418a571b2e71ec/1496831519-estudio-pobreza-energetica_aca_2016.pdf

Carbajal, M. (19 de març de 2020). Coronavirus: el impacto en mujeres y niñas en un informe de Naciones Unidas. *Página/12*. <https://www.pagina12.com.ar/253762-coronavirus-el-impacto-en-mujeres-y-ninas-en-un-informe-de-n>

CEOE, CEPYME, CCOO & UGT. (2020) *Documento de propuestas conjuntas de las organizaciones sindicales, CCOO y UGT, y empresariales, CEOE y CEPYME para abordar medidas ante el coronavirus*. Confederación Española de Organizaciones Empresariales - CEOE. <https://www.ceoe.es/es/informes/Corporativo/documento-de-propuestas-conjuntas-de-las-organizaciones-sindicales-ccoo-y-ugt-y-empresariales-ceoe-y-cepyme-para-abordar-mediante-medidas-extraordinarias-la-problematika-laboral-generada-por-la-incidencia-del-nuevo-tipo-de-coronavirus>

Davis, S., Harman, S., True, J., & Wenham, C. (20 de març de 2020). Why gender matters in the impact and recovery from Covid-19. *The Interpreter*. <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/why-gender-matters-impact-and-recovery-covid-19>

De la Cal, L. (8 de març de 2020). El 8 de marzo en China: la violencia machista aumenta durante la epidemia de coronavirus. *El Mundo*. <https://www.elmundo.es/papel/historias/2020/03/08/5e64bd95fc6c8345668b4662.html>

Decret d'Alcaldia de 17 de març de 2020, sobre afectacions en la contractació del sector públic municipal amb ocasió de la declaració d'estat d'alarma per la situació de crisi sanitària ocasionada pel COVID-19. Gaseta Municipal de l'Ajuntament de Barcelona. <https://w123.bcn.cat/APPS/egaseta/home.do?reqCode=downloadFile&publicacionsId=19511>

El gènere en xifres. Condicions de vida de les dones i desigualtats de gènere a Barcelona. (2019) Departament de Transversalitat de Gènere. Ajuntament de Barcelona. <https://bcnroc.ajuntament.barcelona.cat/jspui/handle/11703/112743>

El Gobierno aplaza el pago de las hipotecas a quienes estén en paro o con menos ingresos por el coronavirus. (17 de març de 2020). RTVE. <https://www.rtve.es/noticias/20200317/gobierno-aprobara-moratoria-hipotecas-para-afectados-coronavirus/2010236.shtml>

Estévez, M., Olías, L. & Plaza A. (18 de març de 2020). La letra pequeña del decreto con medidas laborales, moratoria de hipotecas y prohibición de cortes de luz y gas. *Eldiario.es*. https://www.eldiario.es/economia/pequena-laborales-sociales-emergencia-coronavirus_0_1007199662.html

Gálvez, L. & Torres, J. (2009). *La crisis económica y sus alternativas: una perspectiva de género. Dins de Feminismo ante la crisis.* Madrid: Forum de Políticas Feministas.

Gálvez, L. & Torres, J. (2010). *Desiguales. Mujeres y hombres en la crisis financiera.* Barcelona: Ed. Icària.

Haridasani Gupta, A. (12 de març de 2020). Why Women May Face a Greater Risk of Catching Coronavirus. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2020/03/12/us/women-coronavirus-greater-risk.html>

Hutt, R. (12 de març de 2020). The coronavirus fallout may be worse for women than men. Here's why. *World Economic Forum*. <https://www.weforum.org/agenda/2020/03/the-coronavirus-fallout-may-be-worse-for-women-than-men-heres-why/>

Instrucció de la gerent municipal de 12 de març de 2020, sobre mesures preventives, de protecció i organitzatives d'aplicació al personal al servei de l'Ajuntament de Barcelona amb motiu del virus COVID-19. Gaseta Municipal de l'Ajuntament de Barcelona.
<https://w123.bcn.cat/APPS/egaseta/cercaAvancada.do?reqCode=downloadFile&publicacionsId=19505>

Lafraya, C. (13 de març de 2020). El coronavirus también genera puestos de trabajo. *La Vanguardia*.
<https://www.lavanguardia.com/economia/20200313/474101076437/coronavirus-empleos-trabajo-espana.html>

'Mascarilla-19', la clave para las víctimas de violencia machista durante el aislamiento. (19 de març de 2020). *Ultimahora.es*.
<https://www.ultimahora.es/noticias/nacional/2020/03/19/1150003/coronavirus-mascarilla-clave-para-victimas-violencia-machista.html>

Morgan, R., Smith, J & Wenham, C. (6 de març de 2020). COVID-19: the gendered impacts of the outbreak. *The Lancet*.
[https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(20\)30526-2/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(20)30526-2/fulltext)

Observatori DESC, Agència de Salut Pública, PAH BCN, et al. (2018). *Radiografies de la situació del dret a l'habitatge, la pobresa energètica i el seu impacte en la salut a Barcelona*. Informe II: "Perspectiva de gènere sobre el dret a l'habitatge i la pobresa energètica a Barcelona".
<https://pahbarcelona.org/wp-content/uploads/2018/10/Estudi-Genere-ASPB-ODESC-ESF-alta.pdf>

ONU Mujeres. (2020). *Covid-19 en América Latina y el Caribe: cómo incorporar a las mujeres y la igualdad de género en la gestión de la respuesta a la crisis*.
<https://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20americas/documentos/publicaciones/2020/03/briefing%20coronavir usv1117032020.pdf?la=es&vs=930>

III Pla d'Igualtat d'Oportunitats entre Dones i Homes 2020-2023 de l'Ajuntament de Barcelona. (2019). Ajuntament de Barcelona.
<https://ajuntament.barcelona.cat/dones/sites/default/files/documentacio/pla-igualtat-2020-2023.pdf>

Propostes per a la dignificació i sensibilització en l'àmbit del treball de la llar i la cura de les persones (2017). Consell Municipal d'Immigració. Ajuntament de Barcelona.
<https://ajuntament.barcelona.cat/consell-municipal-immigracio/sites/default/files/documents/doc.gt.llar.00.ca.pdf>

Real Decreto 463/2020, de 14 de marzo, por el que se declara el estado de alarma para la gestión de la situación de crisis sanitaria ocasionada por el COVID-19. BOE Núm. 67.
<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2020-3692>

Real Decreto-ley 8/2020, de 17 de marzo, de medidas urgentes extraordinarias para hacer frente al impacto económico y social del COVID-19. BOE Núm. 73.
<https://www.boe.es/boe/dias/2020/03/18/pdfs/BOE-A-2020-3824.pdf>

Requeno, A. (17 de març de 2020). Las empleadas domésticas denuncian el abandono del Gobierno: para ellas no hay ERTE ni cese de actividad. *Eldiario.es*.
https://www.eldiario.es/economia/medidas-empleadas-hogar_0_1006850205.html

Secor, Sharon L. (2007), Sub-prime lending, women, and the foreclosure crisis, *American Chronicle*, October 26.
www.americanchronicle.com/articles/viewArticle.asp?articleID=41314

Secor, Sharon L. (2007), Subprime lenders target women unfairly, *Futurist*, May-June.
www.wfs.org

Single women are losing out in the property market. (25 de febrer de 2020) *The Economist*.
<https://www.economist.com/graphic-detail/2020/02/25/single-women-are-losing-out-in-the-property-market>

Smith, J. (29 de juny de 2019). Overcoming the 'tyranny of the urgent': integrating gender into disease outbreak preparedness and respons. *Gender & Development*. Vol. 27.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13552074.2019.1615288>

Notes informatives

<https://www.lamoncloa.gob.es/serviciosdeprensa/notasprensa/igualdad/Paginas/2020/170320-covid-viogen.aspx>

http://www.violenciagenero.igualdad.gob.es/informacionUtil/recursos/estadoAlarma/docs/ravg_CAT.pdf